

Remissyttrande

2026-03-16

Justitiedepartementet

Diarienummer: 0867/25

Er referens: Ju2025/02760

Remissyttrande över betänkandet *Ett nytt brott och andra åtgärder mot människohandel* (SOU 2025:119)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss och lämnar följande yttrande.

Brå tillstyrker förslaget om det nya brottet olaga tjänsteutlåtande, men föreslår ett förtydligande av lagtexten. Brå tillstyrker även klargörandet av den straffrättsliga regeln om människohandel eftersom den kommer att underlätta rättstillämpningen.

Brå har inte något att erinra mot de förslag på uppdrag som tar sikte på Jämställdhetsmyndigheten, Socialstyrelsen, Institutet för mänskliga rättigheter, Polisen och Brå, men förändringarna bör följas upp.

Det finns ett behov av att klarlägga var gränserna går för brott såsom människohandel, människoexploatering, involverande av underårig i brott och grovt koppleri. I fråga om det senare brottet kan övervägas att även det ska kunna följas av olaga tjänsteutnyttjande.

Få domar

Människohandel är ett uppmärksammat brottsområde och stora satsningar har genomförts för att komma till rätta med denna exploateringsform som kränker de mänskliga rättigheterna. En aktuell fråga för detta betänkande är den omfattande struktur som har byggts upp med årliga rapporteringar, samordningsfunktioner och kontaktpunkter som inbegriper flera myndigheter och aktörer.

Sedan några år tillbaka har en operativ satsning ägt rum mot arbetslivskriminalitet som innefattar bland annat exploatering av arbetskraft. Arbetsmiljöverket har närmast obegränsade befogenheter att få tillträde till arbetsställen och omkring 14 000 gemensamma kontroller har hittills ägt rum.

Mot denna bakgrund är det anmärkningsvärt att skillnaden är så stor mellan "law in the books" och "law in action", där inga domar för människohandel har meddelats under senare år. Senast en (1) dom meddelades var under 2021. Problemen är väldokumenterade och belyses av utredningen.

I fråga om exploatering av arbetskraft har Riksrevisionen (RiR 2020:27) konstaterat att myndigheternas gemensamma kontroller inte fångar upp om de anställda på arbetsställena är utsatta för exploatering. Utredningen har påtalat problem "med att på ett korrekt sätt identifiera brottsoffer" (s. 151). Personer utsatta för människoexploatering får inte heller alltid ett korrekt bemötande från myndigheter.

Utredningen hänvisar till en undersökning där det framgår att personer i prostitution utvisats från Sverige på grund av att de "inte kan antas försörja sig på ett ärligt sätt" utan att de identifierats och erbjudits stöd. En liknande problematik har beskrivits där myndigheter fokuserat om anställda saknar arbets- och uppehållstillstånd och inte om de kan vara offer för exploatering. I spåren har följt avvísningar.

Utredningen har hänvisat till ännu fler statliga utredningar där missförhållanden påpekats. Sammanfattningsvis är det tydligt att hinder föreligger för såväl en effektiv brottsbekämpning som ett fungerande stöd till brottsoffer. Mycket behöver därför göras för att få till stånd en bättre styrning.

Människohandel

Även om utredningen kommit fram till att den befintliga regeln om människohandel täcker in ändringen av det bakomliggande direktivet, har uttryckliga tillägg gjorts för surrogatmoderskap, tvångsäktenskap och illegal adoption samtidigt som även de andra utnyttjandeformerna tydliggjorts genom uppräkningslag. En lagstiftning som på detta sätt i detalj försöker reglera alla situationer blir samtidigt sårbar inför förändringar. I förevarande fall, med tämligen disparata och för svenskt vidkommande flera ovanliga former av exploatering, bedöms uppräkningslagens ändå ha ett klargörande syfte.

Olaga tjänsteutnyttjande

Brå tillstyrker utredningens förslag om det nya brottet olaga tjänsteutnyttjande, men anser att regeln skulle bli tydligare om det framgår att människohandelsbrottets rekvisit otillbörliga medel, handelsåtgärd och exploatering ska täckas av "tjänsteköparens" uppsåt.

För människoexploatering bör en liknande anpassning göras. Därutöver gör Brå följande antagande. Människoexploatering synes inte vara en helt ovanlig förekomst inom vissa branscher och där exploaterade personer direkt eller indirekt möter vanliga konsumenter. Det skulle innebära att det föreslagna brottet olaga tjänsteutnyttjande i samband med människoexploatering är en

väsentligt större reform än att tillgodose direktivet om människohandel. Samtidigt innebär det förutsättningar att förebygga brott genom att sprida kunskap om indikationer på människoexploatering i syfte att åstadkomma en ökad försiktighet på arbetsmarknaden när det gäller att anlita arbetskraft. Det handlar också om myndigheter som möter arbetskraft på fältet, exempelvis arbetsmiljöinspektörer.

Följden av detta resonemang är att det finns olika alternativ för att gå vidare. Ett sådant kunde vara att initiativ tas riktat mot människoexploatering, vilket skulle inkludera både lagstiftning och ett myndighetsgemensamt arbete. I det ingår att sprida kunskap om det nya brottet eftersom exploatering sker i ett möte med den legala ekonomin och ”vanliga” köpare.

Involverande av underåring i brottslig verksamhet samt koppleri

Människohandel, människoexploatering, grovt koppleri och involverande av underåring i brottslig verksamhet har flera beröringspunkter och överlappningar. För människohandel är en exploateringsform när offret tvingas till brottslig verksamhet, vilket även är fallet vid brottet involverande av underåring i brottslig verksamhet (BrB 16:5a). En skillnad för brottet involverande av underåring i brottslig verksamhet, är att den underårige inte betraktas som brottsoffer till skillnad mot vid människohandel och människoexploatering. Fall har uppmärksammats där ansvar prövats för involverande av en underåring i brottslighet trots att omständigheterna varit sådana att gärningarna hade kunnat utgöra människohandel (s. 150). Även Europadomstolen har uppmärksammat detta problem.

Utredningen gör bedömningen att det förhållande att utnyttjande för brottslig verksamhet uttryckligen nämns i bestämmelsen om människohandel, ökar förutsättningarna att fall kommer att rubriceras som människohandel.

Det föreslagna brottet olaga tjänsteutnyttjande tar inte enbart sikte på att någon använder tjänster från ett offer för människohandel utan även för människoexploatering.

De bakomliggande omständigheterna kring fall som rubricerats som grovt koppleri kan i realiteten avse människohandel eller människoexploatering. Utrednings- och bevismässiga svårigheter kan förklara val av brottsrubricering. Vad som kan övervägas är att även grovt koppleri omfattas av olaga tjänsteutnyttjande.

Med andra ord har en viss lagstiftningsmässig trängsel inträtt. I det fortsatta lagstiftningsarbetet är det en fördel med klarlägganden för i vilka situationer de olika reglerna är tänkta att användas. Det kan även finnas skäl till vissa lagstiftningsmässiga justeringar för att öka tydligheten.

Skydd av brottsoffer m.m.

Utredningen föreslår att Jämställdhetsmyndigheten får ansvar för den svenska vidarelussningsmekanismen, att bli kontaktpunkt och att vara nationell samordnare. Socialstyrelsen föreslås kartlägga boendeinsatser, ta fram stödmaterial och vidta kunskapshöjande åtgärder. Institutet för mänskliga rättigheter föreslås ges i uppgift att fungera som ett oberoende granskningsorgan. Brå föreslås rapportera statistik till kommissionen. Brå har inte något att erinra mot dessa förslag, men ser ett behov av att förändringarna följs upp.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Jonas Trolle efter föredragning av forsknings- och utredningsrådet, docent Lars Korsell. Vid den slutliga handläggningen deltog även utredaren Lina Fjelkegård.

Jonas Trolle

Lars Korsell